Azərbaycan elmi elitasının layiqli nümayəndəsi

Fərrux Rüstəmov

ADPU-nun pedaqoji fakültəsinin dekanı,
pedaqoji elmlər doktoru, professor

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının humanitar və ictimai elmlər bölməsi yaranandan bu günə kimi xalqımızın tarixində və taleyində mühüm rol oynayan 38 nəfər görkəmli alim onun həqiqi üzvü seçilmişdir: Heydər Hüseynov, Mirzə İbrahimov, Həmid Araslı, Ziya Bünyadov, Aslan Aslanov, Məmmədcəfər Cəfərov, İqrar Əliyev, Püstə Əzizbəyova, Feyzulla Qasımzadə, Bəkir Nəbiyev, Ziya Səmədzadə, Kamal Talıbzadə, Bəxtiyar Vahabzadə və b.

Son illərdə iki nəfər görkəmli alimin, məslək və əməl dostları İsa Həbibbəylinin və İsmayıl Hacıyevin AMEA-nın həqiqi üzvü secilməsi həmin siyahını zənginləşdirməklə yanaşı, ənənələrin, varisliyin gorunub saxlanılmasına, inkişaf etdirilməsinə və yeni akademiklər nəslinin formalasmasına dövlət səviyyəsində diqqət və qayğının təzahürü kimi qiymətləndirilməlidir. Etiraf edək ki, son illərdə Naxçıvan MR-da elmi-mədəni və pedaqoji mühitin formalaşması Azərbaycan elmi elitasında yüksək mövgedə dayanan bu iki alimin çoxşaxəli yaradıcılığı, ictimai-siyasi və elmi-pedagoji fəaliyyətləri ilə bilavasitə bağlıdır.

İki il bundan əvvəl Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru, əməkdar
elm xadimi, millət vəkili, akademik
İsa Həbibbəylinin ad gününü yüksək
təntənə və ürək açıqlığı ilə qeyd edən
Azərbaycan elmi-pedaqoji ictimaiyyəti indi AMEA-nın Naxçıvan bölməsinin sədri, əməkdar elm xadimi, millət
vəkili, akademik İsmayıl Hacıyevin
anadan olmasının 60 illik yubiley günlərinin sevincini bölüsməkdədir.

1951-ci il yanvarın 21-də Naxçıvan MR Culfa rayonunun Xanağa (indiki Xanəgah) kəndində Muxtar müəllimin ailəsində dünyaya göz açan İsmayıl müəllim 60 illik şərəfli və mənalı bir ömür yaşayıb. Doğma kəndlərində səkkizillik, Noraşen kəndində orta təhsilini basa vuran İ.Hacıyev arzularının qanadında Bakıya gəlir. Azərbaycan Dövlət Universitetinə gəbul imtahanları versə də müsabigədən keçə bilmir. Sumqayıt şəhərindəki 2 saylı İxtisaslasdırılmıs Mexanizasiya İdarəsində fəhlə kimi əmək fəaliyyətinə başlayır. Lakin tarixçi olmaq arzusu onu bir an da tərk etmir. Oəbul imtahanlarına yenidən hazırlaşmalı olur. 1970-ci ildə zəhməti və əziyyəti nəticəsində bəxti üzünə gülür, o, indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoii İnstitutunun tarix fakültəsinə qəbul olur. Sadəliyi, səmimiliyi, istedadı və zəhmətsevərliyi ilə tələbə dostlarının və müəllimlərinin sevimlisinə çevrilir. Dörd baharlı-qışlı ilin acılı-şirinli, istili-sovuqlu günlərini, imtahan "qorxulu", hər anı səadətli, təkrarolunmaz günlərini yaşayır, yuxusuz gecələr, narahat gündüzlər keçirir. SSRİ-nin varadılmasının 50 illiyilə əlaqədar Bakıda keçirilən Ümumittifaq tələbə konfransında uğurlu çıxışına görə diploma layiq görülür. Təhsildə və elmi tədqiqat işində uğurlarına görə ÜİLKGİ-nin və SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin "Əla təhsilə görə" dös nisanı ilə təltif olunur. APİ-nin tarix fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirən İ.Hacıyev Culfa rayonu Xoşkeşin kənd səkkizillik məktəbində tarix müəllimi kimi pedaqoji fəaliyyətə başlayır. Az sonra Y.Məmmədəliyev adına Naxçıvan Dövlət Pedagoji İnstitutunun "Pedagogika və psixologiya" kafedrasına müsabiqə yolu ilə müəllim təyin olunur. Onun pedagoji fəaliyyətində yeni bir istiqamət formalaşır. Psixologiya elminin aktual problemlərindən mühazirə və seminar məşğələləri aparır, ilk ciddi elmi-tədqiqat işlərini də bu sahəyə həsr edir. *APİ-nin 60 illiyinə həsr olunmus aspirant və dissertantların elmi konfransında "Təlim prosesində ictimai-siyasi materialın yadda saxlanılması" mövzusunda məruzə ilə çıxış edir, "Ümumi psixologiya kursunda təsniflər" (1982), "Qiyabiçi tələbələr üçün psixologiya üzrə yoxlama işləri və onların yerinə yetirilməsi" (1983)

adlı əsərləri nəşr olunur. Bu istiqamətli tədqiqatlarını o sonralar da davam etdirmis, "Təlim prosesində tələbələrdə mənəvi keyfiyyətlərin formalaşdırılması" (1991), "Tələbələrdə siyasi mədəniyyətin formalaşdırılması" (1993), "Tələbələrin biliyinin qiymətləndirilməsinin çoxballı sisteminə dair" (2002) əsərlərini yazmışdır. Kecən əsrin 80-90-cı illəri onun elmipedaqoji həyatında çoxşaxəliliyi və zənginliyi ilə yadda qalıb. 1984-cü ildə Naxçıvan Dövlət Pedagoji İnstitutunun tarix-filologiya fakültəsinin dekan müavini təyin edilən İ.Hacıyev tədqiqat istiqamətini də dəyisir, "Böyük Vətən müharibəsi illərində Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi mədəni həyatında qadınların iştirakı (1941-45-ci illər)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası üzərində işləməyə baslavır, İxtisasına uvğun olaraq "Sov. İKP və siyasi iqtisad" kafedrasına baş müəllim seçilir. Müxtəlif səviyyəli elmi konfranslarda bu problemlə bağlı elmi məruzələrlə çıxış edir, Bakı və Naxcıvan səhərlərinin arxivləri ilə yanası Moskva səhərindəki arxivlərdə araşdırmalar aparır. Gərgin elmi axtarışlar qısa müddətdə öz bəhrəsini verir. 1992-ci ildə uğurla namizədlik dissertasiyası müdafiə edir. O, həm namizədlik dissertasiyasında, həm də sonralar nəşr etdirdiyi "Böyük Vətən müharibəsi illərində Azərbaycan qadınlarının ictimai həyatda istirakı" (1990), "Böyük Vətən müharibəsi illərində ədəbiyyat və incəsənət sahəsində Azərbaycan qadınlarının fəaliyyəti" (1991), "Bilsin ana torpaq... (Naxçıvan zəhmətkeşləri Böyük Vətən müharibəsi illərində)" (1991), "Azərbaycan Respublikası ictimai-siyasi və mə-

^{* 7 &}quot;Azərbaycan məktəbi" № 2

dəni həyatında qadınların iştirakı (1941-1945-ci illər)" (2008) kitablarında zəngin arxiv materialları əsasında Böyük Vətən müharibəsi illərində Azərbaycanın ictimai-siyasi və mədəni həyatında qadınların iştirakını yüksək peşəkarlıqla tədqiq və təhlil etmiş, azərbaycanlı qadınların bu sahədəki fəaliyyətini ciddi elmi ümumiləşdirmələrin predmetinə çevirməyə nail olmusdur. Naxçıvan Özəl İnstitutunda elmi işlər üzrə prorektor (1994), kafedra müdiri (1995), Naxçıvan Dövlət Universitetində elmi işlər üzrə (1996), tədris isləri üzrə prorektor (1997-2003) vəzifələrində çalışarkən ali pedaqoji təhsilin bacarıqlı təşkilatçısı kimi hörmət və nüfuz qazanmış, səristəli idarəetmə keyfiyyətləri ilə fərqlənmişdir. Elmi-pedagoji fəaliyyəti ilə yanaşı elmi araşdırmalarını da davam etdirmiş, "Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanın milli dövlətçilik tarixində" mövzusunda yazdığı doktorluq dissertasiyasını basa catdırmıs. 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-ın Rəyasət Heyətinin tam tərkibdə iştirakı ilə və nüfuzlu tarixçi alimlərdən təskil olunmuş birdəfəlik dissertasiya surası üzvlərinin iştirakı ilə müdafiə etmişdir. Akademik İsa Həbibbəyli bu elmi fakta yüksək dəyər verərək haqlı olaraq qeyd edir ki, Naxçıvanda keçirilmiş səyyar kollegiya iclasında İsmavıl Hacıyevə tarix elmləri doktoru alimlik dərəcəsinin verilməsi barədə qərarın qəbul edilməsi və hətta diplomun təqdim olunması elm tarixində nadir hadisədir. İsmayıl Hacıyevin həm doktorluq dissertasiyasında, həm də nəsr olunmuş "Tarixdə və günümüzdə Naxçıvan" (1998), "Gümrü, Moskva, 98

Qars müqavilələri və Naxçıvanın talevi" (1999), "Naxçıvan Muxtar Respublikası" (1998) adlı əsərlərində Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixində Naxçıvan diyarının yeri və rolu müəyvənləsdirilir, Naxcıvanın tarixi ilə bağlı bir sıra mübahisəli məsələlərə aydınlıq gətirilir, ərazi iddiaları ilə çıxış edən ermənilərə tutarlı faktlarla cavab verilir. Elmi-nəzəri, praktik dəyərliliyi və siyasi istiqaməti ilə seçilən bu tədqiqatlarda İ.Hacıyev Naxçıvan tarixinin qədim, orta, yeni və ən yeni dövrlərinə işıq salır, xeyli yeni faktları elmi dövriyəyə daxil edir, irəli sürdüyü problemləri zaman və məkan kontekstində qiymətləndirir. Naxçıvanın tarixi keçmişinin təcrübə və müdrikliyini yeni nəslə catdırır, naxcıvanlıların taleyinin mənzərəsini mümkün qədər tam və aydın şəkildə yaratmağa çalışır. Müdriklərdən biri yazır ki, tarixi həqiqətə yaxınlaşmaq üçün eyni bir vaxtda iki yolla getmək, yəni hadisələri qərəzçiliyə yol vermədən obyektiv şəkildə öyrənmək və bu hadisələr arasında məntiqi əlaqələri müəyyən edib əsaslandırmaq lazımdır. Bu prinsip akademik İsmayıl Hacıyevin tarixi tədqiqatlarının metodoloji əsasını təşkil edir.

2002-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının elmi həyatında yeni bir mərhələnin əsası qoyuldu. Xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 7 avqust 2002-ci il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan bölməsi yaradıldı. Həmin sərəncamdan bir neçə gün sonra ulu öndər Heydər Əliyev Naxçıvana gəldi və Azərbaycan MEA-nın Naxçıvan bölməsinin yaradılmasına həsr olunmuş müşavirə keçirtdi. Həmin

müşavirədə Naxçıvan bölməsinin yaradılması zəruriliyindən və qarsıda duran vəzifələrdən bəhs edən Heydər Əliyev demişdi: "Mən bununla Naxçıvan Muxtar Respublikasının indiyə qədər çox az öyrənilmiş qədim tarixinin, mədəniyyətinin, elminin, ədəbiyvatının yenidən dərindən araşdırılması və onlar haqqında elmi əsərlərin, populyar kitabların, yaxud başqa nəsrlərin hazırlanması məqsədi daşıyıram. Evni zamanda, Naxçıvanın özünəməxsus təbiəti, təbii sərvətləri, torpağı, təbii abidələri də, təəssüf olsun ki, indiyə qədər lazımi dərəcədə öyrənilməyib, bəlkə də düz olardı deyim ki, hec övrənilməvibdir. *Bunlara, mənim irəli sürdüyüm məsələlərin öyrənilməsinə böyük ehtiyac var". Müsavirədə İsmayıl Hacıyevin Naxçıvanda elmin inkişafına həsr olunmuş məntiqli və məzmunlu çıxışı, intellektual səviyyəsi, zəhmətsevərliyi və elmdə qazandığı uğurlar onu qısa bir vaxtda şöhrətin uca zirvəsinə yüksəltdi. O, 2003cü ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsinin sədri təyin edildi, ona AMEA Rəyasət Heyətinin üzvü səlahiyyəti verildi. Naxçıvan Bölməsinin yüksək elmi uğurları bilavasitə akademik İsmayıl Hacıyevin adı və yorulmaz fəaliyyəti ilə bağlıdır. 135 işçi, o cümlədən 50 elmi işçi, 1 elmlər doktoru, 12 nəfər elmlər namizədi ilə fəaliyyətə başlayan Naxçıvan bölməsində hazırda 278 nəfər işçi, o cümlədən 100 nəfər elmi işçi çalışır. İldən-ilə elmi dərəcəlilərin sayı artıb. İki akademik, 4 müxbir üzv, 7 elmlər doktoru və 45 nəfər fəlsəfə doktoru bölmədə elmi-tədqiqat işi ilə

məşğul olur. Bölmə Azərbaycanın və xarici ölkələrin elmi müəssisələri ilə müntəzəm əlaqə saxlayır, elmin müasir problemlərinə və elmin təşkilinə dair nüfuzlu alimlərlə fikir mübadiləsi aparır. Bölmənin rəhbəri İsmayıl Hacıyevin təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə vaxtaşırı elmi müşavirə və konfranslar keçirilir.

Etiraf edək ki, ən çətin iş idarəetməkdir. İdarəetmək məharəti mənəvi saflıq, daxili paklıq, obyektivlik və prinsipiallıqla bilavasitə bağlıdır. Çoxşaxəli yaradıcılığı, əxlaqi-mənəvi saflığı, humanizmi və qayğıkeşliyi, səmimiyyəti və prinsipiallığı və nəhayət, böyük düşüncələr sahibi olması ilə seçilən akademik İsmayıl Hacıyev Naxçıvanda elmin inkişafı, elmi-texniki potensialın güclənməsi, yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlanması, elmi iscilərin nüfuzunun artırılmasının savəsində önəmli tədbirlər həyata keçirilir. Bölmənin nəzdində fəaliyyət göstərən tarix, arxeologiya və iqtisadiyyat üzrə dissertasiya şurası Naxçıvanda elmi-mədəni mühitin formalaşmasında və kadr hazırlığında mühüm rol ovnayır. Bilavasitə onun rəhbərliyi ilə 16 nəfər elmlər doktoru və namizədi yetişmişdir. O, uğurla rəhbərlik etdiyi AMEA Naxçıvan bölməsinin əhatə etdiyi elmi-tədqiqat institutlarının əməkdaslarının elmi inkisafına xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşır, onların elmi mühitdə tanınmasına, elmi dərəcə və ad almasına çalışır. Onun elmi redaktorluğu ilə onlarla monografiva, dərslik və dərs vəsaiti nəşr olunub. Elmi redaktorluğu və həmmüəllifliyi ilə ikicildlik "Naxçıvan ensiklopediyası" (2005), "Naxçıvan abidələri ensiklopediyası" (2008), "Naxçıvanın tarixi atlası" (2009) kimi fundamental elmi nəşrlər işiq üzü görüb. Onun "Heydər Əliyev və milli tarixi yaddaşın bərpası" (2003), "İntibahın 15 ili" (2010) monoqrafiyaları ümummilli ilder Heydər Əliyevin ideyalarının araşdırılmasına həsr olunmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyev deyirdi ki, görkəmli şəxsiyyətlər xalqın zəkasını, elmini, mədəniyyətini, mənəviyyatını dünyaya nümayiş etdirirlər. Ulu öndərin müəyyənləşdirdiyi bu missiya digər ziyalılar kimi akademik İsmavıl Hacıyev tərəfindən də uğurla davam etdirilir. Onun Azərbaycan tarixinin köklü problemləri, xüsusilə, Naxçıvan və naxçıvanlılarla bağlı Rusiyanın, Türkiyənin, Misirin, Qazaxıstanın, Türkmənistanın, İranın nüfuzlu elmi nəşrlərində işıq üzü görən əsərləri, beynəlxalq səviyyəli sammit, simpozium və elmi konfranslarda yadda qalan çıxışları dediklərimizin əyani sübutudur. Onun indiyə kimi 30-a yaxın monografiya, kitab, kitabça, dərs və tədris vəsaiti, 230-dan artıq elmi məqaləsi nəşr olunmuşdur ki, onlardan da 40-a vaxını məhz xarici ölkələrin elmi nəşrlərində çap edilmişdir.

Akademik İsmayıl Hacıyevin AMEA-nın Naxçıvan bölməsinin "Xəbərlər" jurnalının baş redaktoru, AMEA-nın "Məruzələr" və "Xəbərlər" jurnallarının, Naxçıvan Dövlət Universiteti "Elmi əsərlər" məcmuəsinin, Türkiyədə nəşr olunan "Dialoq Avrasiya" və "Meridian" dərgilərinin redaksiya heyətinin üzvü kimi göstərdiyi xidmətlər onun elmi fəaliyyətində mühüm yer tutur. O, 2001-ci ildə ABŞ-ın Bioqrafiya İnstitutu tərəfindən "İlin adamı" adına layiq görülmüş, 2002-ci ildə Nyu-York Elmlər Akade-

miyasına, 2006-cı ildə "Dialoq Avrasiya Platforması"na üzv seçilmiş, 2007-ci ildə akademik Y.Məmmədəliyev adına mükafat və medalla, 2010-cu ildə isə ABŞ-ın Bioqrafiya İnstitunun qızıl medalı ilə təltif olunmuşdur. Elm sahəsində qazandığı uğurlara görə 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə "Əməkdar elm xadimi" fəxri adına layiq görülmüşdür.

Geniş elmi və pedaqoji fəaliyyət göstərən akademik İsmayıl Hacıyev həm də Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında yaxından iştirak edən, vətəndaşlıq möqeyi, vətənpərvərlik missiyası ilə seçilən alimlərdən biridir. Əvvəllər Naxçıvan MR Ali məclisinin, 2005-ci ildən isə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilmişdir.

Biz xalqımızın böyük ziyalı oğlunu, cəfakeş alimini, görkəmli elm təşkilatçısını yubileyi münasibətilə təbrik edir, ona tükənməz yaradıcılıq enerjisi, səmərəli və məhsuldar elmi fəaliyyət, şəxsi həyatında uğurlar arzulayırıq.

Заслуженный представитель научной элиты Азербайджана Резюме

В статье сообщается о научнопедагогической деятельности академика Исмаила Гаджиева.

Valuable representative of Azerbaijan science Summary

The article is dedicated to the scientific-pedagogical activity of academician Ismail Haciyev.

Bir sıra peşələrə tələbatın monitoringi barədə

Mətləb Aslanov Təhsil Problemləri İnstitutunun aparıcı elmi işçisi

XX əsrin sonlarında müstəqilliyini əldə etmiş xalqımız yeni tarixi dönəmdə milli inkişaf və milli mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi yoluna qədəm qoymuşdur. Xalqın bu tarixi dövründə ulu öndər Heydər Əliyevin misilsiz xidmətləri olmuşdur. Sevindirici haldır ki, bu gün həmin xətt möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilir.

Müasir dünyada öz mövqeyinə görə seçilən dövlətlərdən biri olan müstəqil respublikamızda təhsilə xüsusi diqqət yetirilir, bu sahədə köklü islahatlar aparılır. Dünyəvi və demokratik bir ölkə kimi tanınan Azərbaycanın inkişafı üçün milli təhsilimizdə aparılan islahatlar xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Peşə təhsili sistemindəki yeniliklər də bu ümumxalq əhəmiyyətli işin məntiqi davamıdır. Burada əsas məqsəd cəmiyyətin ehtiyac və tələbləri nəzərə alınmaqla peşə təhsilinin keyfiyyətini yüksəltmək, onun inkişafını təmin etməkdir. Bununla əlaqədar peşə təhsilinin keyfiyyətini fərqləndirən amillər, ilk növbədə peşə təhsilinin məzmunu, müəllim hazırlığı məsələləri yenidən nəzərdən keçirilir. İslahatın zəruriliyi baxımından peşə təhsil sektorunun inkişafı layihələri prioritet istiqamətlərdən biri kimi qəbul olunur.

Peşə təhsili sistemində təlim və tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi, ölkə üzrə şagirdlərin nailiyyətləri bərədə etibarlı məlumatların əldə edilməsi, habelə dövlət təhsil standartlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün monitorinq mexanizmləri mühüm vəzifə olaraq irəli sürülür.

Bütün sahələrdə olduğu kimi, peşə təhsilinin inkişafi və keyfiyyətinin arzu olunan səviyyəyə qaldırılmasına nəzarət edilməsində monitorinq (müsahidə etmək) əsas mexanizm sayılır.

XX əsrin ikinci yarısında torpağın məhsuldar qatına daim müşahidələrin keçirilməsi monitorinq adlandırılmışdır. Həmin termin çox fəal olara iqtisadiyyatda, biologiyada, tibb sahələrində, eləcə də təhsil sahəsində işlədilir. "Monitorinq" – hər hansı fəaliyyət sahəsinə baxış, müşahidə aparmaq deməkdir.

Monitorinqin nəticəsinə görə tələb olunan vəziyyət öyrənilir, təhlil olunur və qiymətləndirilir.

Peşə təhsili müəssisəsi daxilində monitorinq, əsasən ümumiləşdirilmiş

101